

China: energie, macht en geopolitiek

AUTEUR MEHDI PARVIZI AMINEH FOTOGRAFIE MYRON FREELING

In de komende decennia zal de energiebehoefte in China sterk stijgen. Om daaraan te kunnen voldoen is China afhankelijk van dezelfde voorraden als andere energieconsumerende landen. Een wereldwijde strijd om energie zal het gevolg zijn.

Niet lang geleden is China Japan voorbijgestreefd als de op een na grootste consument van olie en gas ter wereld, en het is slechts een kwestie van tijd dat China meer olie gaat consumeren dan de Verenigde Staten. Verwacht wordt dat tussen 2002 en 2025 China's bruto nationaal product zal groeien met gemiddeld 6,2 procent per jaar en dat het land in 2025 de grootste economie ter wereld is. Dit zal niet alleen bepalend zijn voor China's strategisch beleid om de levering van olie veilig te stellen, maar ook een wezenlijke invloed hebben op de mondiale geopolitieke relaties.

Afhankelijk van energie-import

De economische groei van China heeft de energiebehoefte van het land snel doen stijgen. Sinds 1993 is China een netto importeerder van olie en sinds 1996 van ruwe olie, en deze trend zal zich voortzetten. In 2004 oversteeg de totale vraag – 6,4 miljoen vaten olie per dag – ruimschoots de binnenlandse productie, die volgens de 'International Energy Outlook 2007' van de Amerikaanse Energy Information Administration (EIA) 3,6 miljoen vaten per dag is. Er wordt verwacht dat de olieconsumptie van China in 2025 13,6 miljoen vaten per dag zal zijn. Dat staat gelijk aan een gemiddelde jaarlijkse stijging van 4,6 procent tussen 2004 en 2015 en 2,3 procent voor de resterende jaren. Hoewel China pogingen doet om de binnenlandse productie op te schroeven, zal in 2025 een netto import van 9 miljoen vaten per dag nodig zijn. Dat is een geschatte groei van 320 procent in de komende twee decennia en bijna tweederde van China's olieconsumptie. Deze stijgende afhankelijkheid van de olie-import leidt tot een groeiende aandacht van de Chinese overheid voor de voorzieningszekerheid.

Aardgas was in 2004 slechts goed voor ongeveer 3 procent van China's totale energieconsumptie. Dit gas, met een volume van 39,6 miljard kubieke meter, werd in China zelf gewonnen. Deze consumptie

zal naar verwachting verdubbelen tot aan 2010 en doorgroeien naar ruim 162 miljard kubieke meter per jaar: een aandeel van 3,75 procent in de wereldwijde gasconsumptie. Deze toename in vraag zal moet worden gedekt met hogere productie en import via pijpleidingen en vloeibaar aardgas.

Hoe dekt China haar energievraag?

De grootste olie- en gasvoorraden van de wereld zijn geconcentreerd in twee regio's: de Perzische Golf, goed voor ongeveer 60 procent van alle bekende oliereserves, en de regio van de Kaspische Zee, bestaande uit de vijf litorale staten Azerbeidzjan, Kazachstan, Turkmenistan, Iran en Rusland, goed voor ongeveer 46 procent van alle bekende gasreserves. China zal deze bronnen verder moeten aanboren om een adequate energievoorziening veilig te stellen.

Zestig procent van China's olie-import komt al uit de Perzische Golf. Iran was met 13 procent van de totale import China's op een na grootste olieleverancier in 2005. Tegelijkertijd was China de grootste leverancier van onconventionele wapens aan Iran, ondanks het feit dat er internationale verdragen zijn getekend ter bestrijding van de proliferatie van technologieën die voor nucleaire, chemische en biologische wapens kunnen worden gebruikt. Oman en Jemen zijn ook belangrijke handelspartners voor olie aan het worden, samen goed voor 14 procent van China's behoefte.

Saoedi-Arabië is China's grootste olieleverancier en andersom is China de grootste afnemer van olie uit Saoedi-Arabië. Terwijl Saoedi-Arabië snel uit de top vijf van olieleveranciers aan de Verenigde Staten zal verdwijnen, zijn de hechter wordende banden tussen dat land en China reden tot spanningen tussen de regering van president Bush en de Saoedi-Arabiërs, vooral na 11 september 2001.

Zich bewust van het feit dat ze niet langer op alleen de Verenigde Staten kunnen rekenen voor de steun van hun regime zoeken de Saoedi-Arabiërs naar diversificatie van hun veiligheidsbeleid en daarin blijkt China een geïnteresseerde partner. De Chinese wapens die naar de Perzische Golf worden geëxporteerd, vormen echter een potentiële dreiging voor Amerika. In 2002 waarschuwde de US-China Economic and Security Review Commission, opgericht door het Amerikaanse congres om de relatie tussen de Verenigde Staten en China in de gaten te houden, ervoor dat de levering van dergelijke wapens aan deze regimes een toenemende bedreiging is voor de veiligheidsbelangen van de Verenigde Staten in het Midden-Oosten.

De belangrijkste drijfveer van China toch om relaties aan te gaan met de 'terrorisme sponsorende' regimes is haar afhankelijkheid van buitenlandse olie voor het ondersteunen van haar economische ontwikkeling. Deze afhankelijkheid zal hoogst waarschijnlijk toenemen in de komende decennia. China is zich ervan bewust dat de voorzieningszekerheid van haar energietoevoer op de korte termijn afhangt van de samenwerking met de Verenigde Staten. Op het-

zelfde moment realiseren Chinese beleidsmakers zich dat Amerika een dominante positie wil hebben in de Perzische Golf en China's activiteiten daar wil beperken. Naast de kwestie Taiwan, de handelsbetrekkingen en de mensenrechten kan de strijd om de toegang tot de Perzische Golf toegevoegd worden aan het rijtje van belangrijke spanningsvelden in de onderlinge relatie tussen de Verenigde Staten en China.

Om haar afhankelijkheid van de Perzische Golf te reduceren richt China zich ook op het Kaspische Zeegebied. Om daar toegang te krijgen zal China de politieke stabiliteit van de vijf republieken in Centraal-Azië (Kazachstan, Kirgizië, Tadzjikistan, Turkmenistan en Oezbekistan) moeten verzekeren en de oprukkende invloed van de Verenigde Staten tegengaan.

Geografisch gezien is de Kaspische Zee beter bereikbaar. Rusland, Centraal-Azië en China delen de Euraziatische landmassa en dat maakt pijpleidingen over land tot een aantrekkelijke transportoptie. In het verlengde van het 'Go West'-beleid van de Chinese regering beloofde de China National Petroleum Corporation in 1997 om 9,5 miljard dollar te investeren in pijpleidingen en olievelden. China's nationale oliebedrijven zijn begonnen met investeren in Kazachstan, tot nu toe het enige land in Centraal-Azië dat olie exporteert naar China en dat voorziet in één procent van de totale olie-import. Kazachstaanse olie werd voorheen per spoor vervoerd, maar dit zal veranderen na de voltooiing van een 3000 kilometer lange pijpleiding van Kazachstan naar Dushanzi in West-China. Beginnend bij Atiraw aan de Kaspische Zee zal deze pijpleiding door de Aqtöberegio naar het Kenqiyagolieveld gaan. Beijing heeft hierin circa 1,3 miljard dollar geïnvesteerd, en dit veld wordt sinds 1997 door China en het Kazachstaanse olie- en gasbedrijf gemoderniseerd. Het nieuwsbureau Xinhua, een Chinees staatsbedrijf, meldde dat er in juli 2006 grensoverschrijdende olietransporten zijn getest, maar volledige ingebruikname wordt niet eerder dan in 2011 verwacht.

In 2002 voltooiden China en Rusland een haalbaarheidsstudie voor een Sino-Russische pijpleiding van Angarsk naar Dàqing, en de aanleg had in juli 2003 moeten beginnen. Japan, ook geïnteresseerd in de pijpleiding, bood Rusland 14,5 miljard dollar in de vorm van investeringen en giften en daarnaast nog eens 8 miljard om te investeren in de olie- en gasprojecten Sachalin 1 en 2 in het verre oosten van Rusland. In juni 2003 stelde de Russische Open Joint Stock Oil Transporting Company Transneft een alternatieve pijpleiding voor van Angarsk naar Nachodka. De Russische minister van natuurlijke hulpbronnen had echter een voorkeur voor de Angarsk-Dàqing route, daarbij gesteund door president Poetin die het strategische belang van die route benadrukte. In maart 2004 stelde Transneft een nieuwe route voor van Tayshet naar Nachodka met de mogelijkheid om die uit te breiden naar Dàqing.

De verschuiving van olieproductie van de Perzische Golf naar andere gebieden biedt overigens geen garantie dat deze gebieden veiliger zijn. Met uitzondering van Rusland is de huidige politieke en economische instabiliteit van de landen in de Kaspische Zeeregio en de Perzische Golf verontrustend. In een serieuze geopolitieke strijd om energiebronnen kunnen deze regio's gemakkelijk verder

destabiliseren. De verwachting is dat in 2020 de helft van alle olieleveringen uit landen komt waarvan we nu denken dat die een hoog risico op interne instabiliteit hebben.

Controle van de productie en het transport van olie en gas uit de Perzische Golf en het Kaspische Zeegebied bepalen niet alleen de politieke en economische toekomst van deze twee regio's. Olie en gas zijn al decennia lang's werelds belangrijkste bron van energie en dus van macht en zullen waarschijnlijk nog ongeveer 70 procent van de mondiale energietoevoer omvatten in 2020. Volgens de EIA zal de mondiale olieconsumptie stijgen van 82,5 miljoen vaten per dag

in 2004 naar 97,3 miljoen in 2015 tot 110,4 miljoen in 2025. Experts vrezen dat de mondiale olieproductie niet aan deze snel stijgende vraag kan voldoen. Bestaande bronnen nemen af, terwijl nieuw ontdekte bronnen tegenvallen. Grote olieconsumenten zullen agressiever beleid moeten voeren om te voldoen aan hun energiebehoefte en daardoor wordt militair ingrijpen ten bate van het veiligstellen van olieproductie en

-export steeds waarschijnlijker. Dit heeft serieuze gevolgen voor de mondiale vrede en veiligheid.

Geopolitiek scenario

Gebaseerd op de huidige bewezen wereldwijde olie- en gasreserves wordt verwacht dat er een zekere concentratie van energielevering zal ontstaan in de Kaspische Zeeregio naast de al bestaande concentratie in de Perzische Golf. Samen met het feit dat er naast China vele andere belangrijke energieconsumenten zijn, zoals de Verenigde Staten, de Europese Unie, Japan en India, die hun olie- en gasimport ook zullen zien stijgen, wordt er voorspeld dat 's werelds belangrijkste consumerende regio's en landen meer en meer afhankelijk worden van dezelfde bronnen. Als antwoord op die groeiende importafhankelijkheid zullen deze regio's hun strategieën voor de voorzieningszekerheid van energie moeten aanpassen. De beleidskeuzes van de consumerende landen kunnen daarom niet los van elkaar worden gezien. De vraag die moet worden gesteld om China's voorzieningszekerheids situatie te begrijpen is of consumerende landen competitief beleid gaan voeren of dat het mogelijk is om een zeker niveau van samenwerking tussen de energie consumerende en producerende landen te creëren.

Het is nog niet duidelijk of de drie grootste machtsblokken – Amerika, Rusland en China – elkaar zien als vijanden, bondgenoten of een combinatie daarvan. Rusland en China claimen een gezamenlijk belang in de Kaspische Zeeregio, maar hebben daar tot nu toe niet naar gehandeld. De Verenigde Staten zullen politieke, economische en mogelijk ook militaire druk uitoefenen om hun invloed te vergroten. Obstakels die de veilige toevoer van olie belemmeren zullen uit de weg worden geruimd, zoals wel blijkt uit de oorlog in Irak en de nucleaire crisis rondom Iran. Rusland en China zijn niet in staat om te wedijveren met de Amerikaanse troepenmachten en zullen een directe confrontatie met Washington daarom vermijden, maar ze zullen wel bondgenoten zoeken onder lokale partijen om hun regionale belangen te verdedigen. De nachtmerrie voor elk van de drie partijen is een bondgenootschap tussen de andere twee. Het rampscenario voor de wereld als geheel is een directe confrontatie.

Het is nog onduidelijk of Amerika, Rusland en China elkaar zien als vijanden of als bondgenoten.

De conclusie is dat in de wereld van vandaag de dag – waarin de mondiale vraag naar olie en gas en de importafhankelijkheid groeien, de olie- en gasreserves schaars zijn, de olieprijzen stijgen, de voorzieningszekerheid wordt bedreigd door terrorisme, vele exporterende landen politiek instabiel zijn, de toelevering van energie kwetsbaar is en er geopolitieke vijandelijkheden bestaan onder de producerende en consumerende landen – een bredere aanpak ten opzichte van energieveiligheid nodig is dan simpelweg de diversificatie van energielevering. Toekomstige mondiale energieconsumptie en importafhankelijkheid zullen in toenemende mate van politiek afhangen en de competitie en samenwerking tussen producenten en consumenten op scherp zetten. Dit vereist een verschuiving in het conventionele denken over energiebeleid en het centraal stellen van buitenlands (veiligheids)beleid in het debat.

De regering van president Bush is bijvoorbeeld gericht op het domineren van dit veld, waarbij Rusland en China in de rol van belangrijkste uitdagers worden geplaatst en er voorkomen wordt dat zij samen een strategisch pact vormen tegen de Verenigde Staten. Tegelijkertijd kan het gevecht om de olie- en gasreserves in de Kaspische Zeeregio leiden tot de ontwikkeling van een energiemarkt en een veiligheidscomplex dat (deels) losstaat van de invloed van Amerika. Bilaterale overeenkomsten tussen China en Rusland, China en Iran, Rusland en Iran en ook regionale samenwerking, zoals de Shanghai Co-operation Organisation (SCO), kunnen de eerste aanzet zijn tot een dergelijke ontwikkeling. Verwijzend naar de epische strijd tussen Groot-Brittannië en Rusland om de Ottomaanse en Perzische rijken in de negentiende eeuw wordt deze nieuwe competitie tussen supermachten al aangeduid met de bijnaam 'The New Great Game'.

Mehdi Parvizi Amineh (M.P.Amineh@uva.nl) is verbonden aan de Amsterdam School for Social Science Research van de Universiteit van Amsterdam en senior research fellow van het International Institute for Asian Studies in Leiden. Daarnaast is hij adjunct professor Internationale Betrekkingen bij de Webster Universiteit in Leiden. Vertaald door Jesper van Loon.

Literatuurselectie

- Amineh, M.P. (ed) (2007) *The greater Middle East in global politics: Social science perspective on the changing geography of the world politics*. Boston: Brill Academic Publishers.
- Amineh, M.P. & H. Houweling (eds) (2005) *Central Eurasia in global politics: Conflict security and development*. 2nd edition. Leiden and Boston: Brill Academic Publishers.
- Amineh, M.P. (2003) *Globalization, geopolitics and energy security in central Eurasia and the Caspian region*. Den Haag: CIEP.
- Amineh, M.P. (2003) *Caspian energy: a viable alternative to the Persian Gulf?* EIAS Briefing Papers 02/03. Brussels: The European Institute for Asian Studies.
- Sen, P. (2007) *Back to square one*. (master's thesis) Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.